

OTSUS

Tallinn

16.03.2011 nr 5.1-5/11-003

*Ärakiri
Ärisaladused välja jäetud*

Baltic Energy Partners OÜ kaebuse alusel Eesti Energia Narva Elektrijaamad AS suhtes alustatud haldusmenetluse lõpetamine

1. Menetluse alustamine

Konkurentsiamet alustas käesoleva järelevõlumenetluse Baltic Energy Partners OÜ (edaspidi *BEP*) poolt esitatud kaebuse alusel, mis käsitles Eesti Energia Narva Elektrijaamad AS-i (edaspidi *NEJ*) poolt alates 01.septembrist 2009.a. kehtestatud elektrienergia määratud tarne tüüptingimuste (Eesti Energia Narva Elektrijaamad AS elektrienergia määratud tarne tüüptingimused müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks, edaspidi „*Tüüptingimused*“) punkte 3.1.1, 5.1.2.1 ja 7.9. BEP palus oma kaebuses Konkurentsiametit hinnata NEJ kehtivate Tüüptingimuste õiguspärasust.

2. Menetlusosalised

Baltic Energy Partners OÜ (äriregistri kood 11207916, aadress Lõõtsa 2b, Tallinn, 11415). Põhitegevusala äriregistri andmete kohaselt - elektrienergia müük

Eesti Energia Narva Elektrijaamad AS (äriregistri kood 10579981, aadress Auvere küla, Vaivara vald, Ida-Virumaa, 40101). Põhitegevusala äriregistri andmete kohaselt - elektrienergia tootmine.

3. Faktilised asjaolud

3.1 Otsuses kasutatud mõisted

Käesolevas otsuses kasutatavad mõisted, mis puudutavad elektrituru toimimist, on toodud elektrituruseaduse §-s 3.¹

3.2 Alates 1.september 2009.a jõustunud Tüüptingimuste nõuded

¹ <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13279771>

Alljärgnevalt on esitatud tüüptingimuste punktid, mille kohta BEP kaebuse esitas.

a) Punkt 3.1.1

Ostja tellib elektrienergia kogused 1 kWh täpsusega igaks kauplemissperioodiks hiljemalt kauplemissperioodile eelneval tööpäeval kell 10.00. Pärast eelnimetatud aega ei saa tellitud elektrienergia kogust muuta ja lepingu tingimustele vastavalt esitatud tellimused on pooltele siduvad.

b) Punkt 5.1.2.1

CO₂ kvootide hinnaks võetakse sama kuu viimase kauplemisspäeva European Climate Exchange'1 müüdavate CO₂ kvootide (tähis EUA) turu sulgemishind. Vajalike CO₂ kvootide kogus arvutatakse valemiga: 1 MWh elektrienergia tootmiseks on vaja 1,2 t CO₂ kvote. Eelnevalt arvestatud CO₂ kvootide turuhinnale lisatakse riskitasu ja teenindustasu kokku summas 2 €/tonn. Ostja esitab müüjale müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks vajaliku elektrienergia kuukoguste kohta mõõteandmed ja arvestused kauplemissperioodide kaupa hiljemalt järgmise kuu 15 kuupäevaks. Tõendamiseks tarvilike mõõteandmete loetelu on toodud punktis 7.9. Nimetatud andmete esitamata jätmisel või valeandmete esitamisel võib müüja lugeda ostja müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks vajaliku elektrienergia koguseks 0 MWh.

c) Punkt 7.9

Ostja kohustub esitama müüjale iga järgneva kuu 15. kuupäevaks e-posti teel järgnevad mõõteandmed 1 kWh täpsusega:

7.9.1. Kauplemissperioodide kaupa kalendrikuu jooksul müügikohustuse täitmiseks ja/või võrgukadude korvamiseks müüdüd ja/või kasutatud elektrienergia kogused (kWh), ehk need kogused, mis füüsiliselt suletud turu tarbimiseks kasutati;

7.9.2. Kauplemissperioodide kaupa kalendrikuu jooksul võrguettevõtja võrgupiirkonnas mitte müügikohustuse alusel tarbitud elektrienergia koguste summa (kWh).

7.9.3. Kauplemissperioodide kaupa kalendrikuu jooksul võrguettevõtja võrgupiirkonnas kokku tarbitud elektrienergia koguste summa (kWh).

7.9.4. Kauplemissperioodide kaupa kalendrikuu jooksul võrguettevõtja võrgupiirkonnas elektrienergia tootjate poolt võrku antud elektrienergia koguste summa (kWh).

3.3 BEP-i 07.09.2009.a. kirjas esitatud teave

Alates 1. septembrist 2009.a jõustusid uued, NEJ poolt kehtestatud elektrienergia määratud tarne tüüptingimused müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks, edaspidi „Tüüptingimused“). Nimetatud tingimustes olid võrreldes seni kehtinud samalaadsete tüüptingimustega sisse viidud muudatused ja täiendused, mis BEP-i hinnangul on ebamõistlikud ning kehtestatud NEJ juhtpositsiooni kasutades. Kokkuvõtlikult, BEP-i hinnangul on NEJ jõupositsioonilt kehtestanud järgmised ebamõistlikud tingimused, mis seisnevad järgmises:

- elektrienergia tellimise tähtajad on toodud varasemaks ning NEJ-le on kehtestatud väga hiline müügist keeldumisest teavitamise kohustus (Tüüptingimuste punkt 3.1.1);
- on sisse viidud CO₂ lisakulude arvestus kauplemissperioodide lõikes, millele lisanduvad veel tasud (Tüüptingimuste punkt 5.1.2.1) ning

- on kehtestatud ebamõistliku täpsusega mõõteandmete esitamise kohustus (Tüüptingimuste punkt 7.9).

Allpool on üksikasjalikumalt esitatud BEP-i selgitused Tüüptingimuste vaidlusaluste punktide kohta.

a) Tüüptingimuste punkt 3.1.1

NEJ muutis varasemaks tellimuste esitamise tähtaega (s.o varasema kella 11.00 asemel on uus tähtaeg 10.00), mis halvendab sõltumatute võrguettevõtjate prognoositäpsust. Tüüptingimustesse on lisatud NEJ õigus tarnetest keelduda juhul, kui tarded ületavad suletud turule ettenähtud mahu ning sellest teavitamise kohustus kell 13.00 (punkt 3.3.5). Sellest, kas tarded ületavad nimetatud mahu, on teada 30 minuti jooksul tarded esitamisest. Arvestades asjaolu, et kõik tellimused saadetakse tüüpvormidena, on NEJ-l tunni aja jooksul selge (või vähemalt töökorraldust muutes selge), kui palju tellimusi esitati. Bilansihaldurid peavad teavitama Süsteemihaldurit oma lõplikest bilansiplaanidest hiljemalt kell 14.00-ks. Seega jääks võrguettevõtjatele aega otsida puudujääv kogus elektrienergiat, muuta oma bilansiplaan ja teavitada sellest oma bilansihaldurit ning bilansihalduril aega bilansiplaan muuta halvimal juhul vaid üks tund. See on ebamõistlikult lühike ajavahemik. Olukorras, kus Balti riikides käivitatakse elektribörs, on väga vähe võimalikke allikaid elektrienergia ostuks pärast kella 13.00. Sõltumatute võrguettevõtjate hiline informeerimine tarded peatamisest annab võimaluse NEJ-l ja Eesti Energia AS-l teadlikult turuga manipuleerida ning kahjustada teiste turuosaliste majandushuve.

b) Tüüptingimuste punkt 5.1.2.1

NEJ kehtestas korra, kus CO₂ arvestus toimub tunnipõhiselt ning lisandub põhjendamatu riskitasu ja teenindustasu summas 2 €/tonn. CO₂ lisakulude arvestamine kauplemisperioodide (tundide) lõikes võib viia olukorrani, kus võrguettevõtjad (võrdse kohtlemise korral ka Eesti Energia AS ise) peaks NEJ-le maksma tasu väidetava CO₂ lisakulu eest ka olukorras, kus seda tegelikult NEJ jaoks ei teki. Alati tekib prognoosimisel viga, sest tarbimist pole võimalik täpselt ette ennustada. Kehtivate tüüptingimuste korral tuleks maksta võrguettevõtjal NEJ-le CO₂ lisakulu ka siis, kui tarbimist prognoositi üle ka ainult ühel tunnil kuus ja kõik ülejäänud tunnid vähem tegelikust. BEP-i hinnangul, lähtuvalt eeldusest, et võrguettevõtjatel (kaasaarvatud Eesti Energia AS) ei ole prognoosimisel süstemaatilist viga ja tarbimise prognoositäpsus on 2,5...3,0% ning Eesti suletud turu maht 7,5 TWh, teeniks NEJ võrguettevõtjate arvelt 30-35 mln krooni aastas (eeldusel, et CO₂ hind on 15 €/tonn). Seda isegi olukorras, kus NEJ CO₂ lisakulud tegelikult puuduvad. Sellise Tüüptingimuste muutmisega soovib NEJ koguda võrguettevõtjatelt või nende nimetatud edasimüüjatelt ja lõppkokkuvõttes lõpptarbijalt lisaks Konkurentsiametis kinnitatud piirhinnale ka lisatasu 30 - 35 miljonit krooni. Samuti on põhjendamatu riskitasu olukorras, kus turul saab osta puudujäävaid kvoote ka ilma vastava riskitasuta.

c) Tüüptingimuste punkt 7.9

NEJ soovib sellise info esitamist, mis kahjustaks NEJ-ga samasse gruppi mittekuuluvate võrguettevõtjate ärihuve. Nimelt soovib NEJ teada saada tunnimõõtmisi eraldi võrguettevõtjate piirkonna tootjate, vabatarbijate, kui ka müügikohustuse alusel müüdnud elektrienergia kohta. BEP-i hinnangul on liigselt tellitud kogused tuvastatavad pelgalt kuu summaarseid numbreid võrreldes. CO₂ lisakulude kontrolli ettekäändeks tuues soovib NEJ enda valdusse saada andmeid, mis otseselt kahjustavad sõltumatute võrguettevõtjate

ärihuve ning ka võrguettevõtja piirkonnas asuvate tootjate huve. BEP on jätkuvalt arvamusel, et CO₂ lisakulude selgitamise seisukohast on NEJ jaoks piisav kuu summaarsete mõõteandmete saamine.

3.4 NEJ 22.10.2009.a. kirjas nr NJ-1-5/2768 esitatud teave

Oma vastuses Konkurentsiameti 21.09.2009.a kirjale nr 5.1-1/09-0701-002 esitas NEJ järgmised selgitused BEP-i kaebuses toodud küsimuste kohta.

a) Tüüptingimuste punkt 3.1.1

Punkti 3.3.1 kohaselt on toodud tellimuste esitamise tähtaeg varasema 11.00 asemel 10.00-le. Antud muudatuse vajaduse tingis turuolukord, kus viimasel ajal on suurenenud turuosaliste maht, kes tüüptingimuste alusel NEJ-st elektrienergiat ostavad. Lisaks on paljud nimetatud turuosalisel suhteliste väikeste tellimustega, mistõttu on töömaht NEJ-le sellest oluliselt suurenenud ning suurenenud on ajadus tellimusi täpsustada. Ülekontrollitud ja täpsed kogused võimaldavad NEJ-l kokku panna võimalikult täpse tarneplaani, mistõttu on see eelkõige ostja enda huvides. Ostja on kindlasti võimeline korraldama oma tööd ümber nii, et vajalikud prognoosid saab esitada ka juba kell 10.00.

NEJ juhib tähelepanu asjaolule, et vastavalt tüüptingimuste punktile 3.3.5 teatab NEJ müügist keeldumisest (juhul, kui kõikide müügikohustuse täitmiseks tehtud tellimuste summa kauplemisperioodil ületab Konkurentsiameti poolt heaks kiidetud müüjal lasuvat reguleeritud turuosale võimsuse tagamise kohustust, siis vähendatakse kõikide tellijate tellimust proportsionaalselt kuni müügikohustuse täitmiseks tehtud elektrienergia tellimuste summa on võrdne reguleeritud turuosale tagatud võimsusega) hiljemalt kell 13.00, mis tähendab, et NEJ teavitab ostjat punkti 3.3.5 kohastest ilmnenu asjaoludest esimesel võimalusel, kuid kindlasti mitte hiljem kui 13.00. NEJ kindlasti ei viivita vastava informatsiooni väljasaatmisega, vaid käitub ostja suhtes igati mõistlikult ja heas usus, seades endale piiranguks kellaaja, mis ajaks on kindlasti ostjat vastavatest asjaoludest teavitatud.

Väide, et NEJ manipuleerib või peaks või sooviks manipuleerida turgu, sh. suletud turgu, on NEJ hinnangul alusetu ning ei täida muud eesmärki kui NEJ põhjuseta laimamine. NEJ käitub lepingupartnerite suhtes igati heast usust ja mõistlikkuse põhimõttest lähtuvalt ning eeldab oma lepingupartneritelt sama.

b) Tüüptingimuste punkt 5.1.2.1

Vaadates nimetatud punkti eesmärki ja reguleerimisala, tuleb eelkõige keskenduda asjaolule, et tüüptingimuste alusel müüb NEJ elektrienergiat reguleeritud hinnaga ning seda suletud turule. Suletud turule müügi kohustus on piiratud elektrituruseaduse (edaspidi EITS) § 75 lg 5 kohaselt võrguettevõtja ja tema nimetatud müüja ostmiskohustuse ulatusega. NEJ nõustub kaebuses toodud seisukohaga, et alati tekib prognoosimisel suurem või väiksem viga, kuna tarbimist ei ole võimalik täpselt ette ennustada. Samas kui ostja ennustab pidevalt kauplemisperioodide lõikes ette suuremaid koguseid, kui reaalselt suletud turule müüakse, tekitab see NEJ-le otsest kahju, kuna sellisel juhul müüb NEJ elektrienergiat määratud hinnaga rohkem kui EITS-i regulatsioon seda ette näeb. Teiselt poolt on aga sellise veaga ennustamine kasumlik ostjale, kuna see võimaldab tal osta reguleeritud hinnaga suuremaid koguseid, kui tal selleks seaduse kohaselt õigus on. Sellise olukorra reguleerimiseks ja vähendamaks ostjatel motivatsiooni pidevalt ühes suunas ebaõigeid prognoose esitada, on NEJ kehtestanud punktis 5.1.2.1 toodud regulatsiooni.

Ebaõige on BEP-i väide, nagu ei tekiks NEJ-le sellisel juhul, kus ostja ostab elektrienergiat rohkem, kui suletud turu jaoks vajalik, CO₂ lisakulu. CO₂ lisakulu on otseselt seotud toomisprotsessiga, ning kui ostja prognoosib suuremat tarbimist, kaasneb sellega ka CO₂ lisakulu. Kindlasti ei ole antud regulatsioon NEJ poolt kasumi teenimise kohaks, nagu seda on väidetud kaebuses.

Tüüptingimustes fikseeritud riskitasu, tuleneb CO₂ hinna tõusu riskist, mistõttu NEJ kulud CO₂ ostmiseks mittesihotstarbeliselt kasutatud elektrile kasvavad. Näiteks, kui elektrienergia tarbitakse mittesihotstarbeliselt kalendrikuu 10. kuupäeval ja info selle kohta, et mittesihotstarbeliselt tarbiti, tuleb kalendrikuule järgneva kuu 15. kuupäeval, siis võib ostetud CO₂ hind oluliselt kasvada. CO₂ hinna kõikumised on väga laiad, kõikumisvahemik ühe kuu jooksul võib olla üle 25% hinnast 1 kuu jooksul. Seetõttu on riskitasu suurus 2 €/MWh NEJ hinnangul täies ulatuses põhjendatud.

Teenindustasu seostub kvootide ostmisega seotud otseste kuludega. Samal ajal ei ole mittesihotstarbeliselt kasutatud elektrienergia tootmiseks vajalike kvootide ost NEJ põhitegevus ning sellise tegevuse kulude maksimaalne optimeerimine ei ole NEJ hinnangul tarvilik suletud turu müügikohustuse või võrgukadude katmiseks toodetava elektrienergia pakkumise kohustuse efektiivselt täitmiseks. Selliste kvootide ostmine on lisategevus, mis nõuab lisaressurssi ning ostmisega seotud ressursi kulude lülitamine suletud turu tarbijate poolt kaetavate kulude hulka ei ole mõistlik.

c) Tüüptingimuste punkt 7.9

BEP väidab, et tüüptingimuste punkt 7.9 kahjustab NEJ-ga samasse gruppi mittekuuluvate võrguettevõtjate ärihuve. Tüüptingimuste alusel müüb NEJ elektrienergiat reguleeritud hinnaga ning seda suletud turule, mistõttu soovib NEJ punktis 7.9 üksnes nende andmete esitamist, mis on müüdava elektrienergia sihtotstarbelise kasutamise kindlakstegemise osas kriitilise tähtsusega. Kuu kauplemisperioodide summa näitamine ei ole kindlasti piisav arusaamaks, kas ostja või tema bilansihaldur on kasutanud suletud turu raames müüdud elektrienergiat sihtotstarbeliselt, st müünud seda üksnes müügikohustuse täitmiseks ja/või võrgukadude korvamiseks. NEJ ei soovi andmeid iga konkreetse tootja või vabatarbija kohta, vaid koondandmeid. Lisaks käsitletakse esitatud andmeid konfidentsiaalsetena ning kasutatakse üksnes lepingust tulenevate kohustuste täitmiseks..

Eeltoodut kokkuvõttes leiab NEJ, et BEP on oma kaebuses soovinud vaidlustada eelkõige tüüptingimuste punkte, mis tagavad NEJ-le võimaluse kontrollida ja tagada seda, et suletud turule müüdavat elektrienergiat kasutatakse sihtotstarbeliselt ja vastavalt seaduses sätestatud eesmärkidele. NEJ tegutses uusi tüüptingimusi kehtestades igati ostjate huve silmas pidades ning lähtudes kehtivast regulatsioonist, mistõttu NEJ hinnangul on kehtivad tüüptingimused õiguspärased ja teenivad üksnes kehtivast õigusest tulenevaid eesmärgi.

3.5 BEP-i 06.11.2009.a kirjas esitatud teave

Oma kirjas Konkurentsiametile esitas BEP kommentaarid NEJ 22.10.2009.a kirjas nr NJ-1-5/2768 BEP-i kaebuse osas esitatud selgituste kohta. BEP palus Konkurentsiametil aidata kaasa vaidlustatud tüüptingimuste punktide muutmisele. BEP-i seisukohad on toodud alljärgnevalt.

a) Kommentaar Tüüptingimuste punkti 3.3.1 osas NEJ antud selgituste kohta

BEP leiab, et NEJ põhjendus, et lisanduv aeg on vaja tellimuste täpsustusteks, ei ole asjakohane, kuna tellimuste vastuvõtmine ei ole ajamahukas ning on kergesti automatiseeritav. NEJ põhjendab, et turuosaliste suhteliselt väikeste tellimuste täpsustamine võtab aega. Samas, BEP kogemuse järgi pole NEJ kunagi täpsustanud oma tellimusi ning ka väikesed tellimused ei tohiks NEJ bilanssi mõjutada ning nendega pikalt tegelemine näitab ebaefektiivsust ning ressursside ebaotstarbekat kulutamist. Lisaks, vähendab varasem tellimine võrguettevõtjate võimalusi täpsemalt tellida ja suurendab potentsiaalselt eksimisvõimalusi.

Asjakohatu on ka NEJ väide nende soovist teha teavitamised võimalikult kiiresti juhul, kui tarned ületavad suletud turule ettenähtud mahu, kuna NEJ kuulub olulist turujõudu omava suure elektriturul osaleja Eesti Energia kontserni koosseisu ning selline ajakasutusvõimalus annab võimaluse halvendada Eesti Energia konkurentide turupositsiooni ning tekitada neile majanduslikku kahju.

b) Kommentaar Tüüptingimuste punkti 5.1.2.1 osas NEJ antud selgituste kohta

NEJ on tekitanud tunnipõhise CO₂ arvestusega vastupidiselt oma väidetule situatsiooni, kus:

- 1) Turuosalised sunnitakse süstemaatiliselt iga tund vähem prognoosima kui neil on õigus osta, et jätta prognoosimisvea võimalik varu ja mitte saada trahvi.
- 2) Eelnevast süstemaatilisest alatellimise vajadusest tulenevalt ei ole turuosalistel enam võimalik osta seda kogust NEJ-st, millele neil seaduse kohaselt õigus on.

BEP on teinud NEJ-le ka lahendusettepaneku teha arvestus kuupõhiseks, mis võimaldab tasandada üksikutel tundidel tekkivad prognoosivead, mida pole arvesse võetud. Võrguettevõtjale ebamõistlikke tingimusi peale surudes võib suurendada NEJ suletud turule ostetava elektrienergia hinda ja teenib põhjendamatu tulu.

Eksitav on NEJ väide, et tootmisprotsessiga seonduvalt tekib NEJ-l ühel tunnil prognoosivea tõttu alati CO₂ lisakulu, kui samaaegselt pikemal perioodil on prognoosiviga viidud nullini. Nimelt, NEJ ei osta ega müü 24h päevas iga tund CO₂ kvoote, vaid teostab seda pikema ajaperioodi tarbimise kohta, kusjuures reaalne kohustus on tal CO₂ kvoote omada tootmismahu piires vaid kord aastas. NEJ-le on tasuta antud suletud turu vajaduste katmiseks CO₂ kvoote.

BEP ei nõustu NEJ väitega, et problemaatiline oleks hilisem teadaamine mingi kuupäeva CO₂ ostu vajaduse kohta, kuna hinnad võivad muutuda ja seetõttu tuleb osta ehk kallima hinnaga kvoote. NEJ-l on olemas igapäevaselt info oma tootmise ja CO₂ kvootide olemasolu või vajaduse kohta ning NEJ võib koheselt vajadusel reageerida, ostes kas juurde või müües CO₂ kvoote ilma, et selle kohta peaks tulema turuosalistelt veel mingi täiendav info. NEJ peab ostma kvoote juurde ainult oma tootmise tervikvajadusi arvestades.

BEP-i hinnangul on igasugused katsed teenida CO₂ pealt tunnipõhiselt selgelt seotud vaid suurema kasumi taotlemisega nõrgemate turuosaliste arvelt.

c) Kommentaar Tüüptingimuste punkti 7.9 osas NEJ antud selgituste kohta

BEP-i hinnangul ei ole NEJ selgitused konkurentide ärisaladuseks peetava info hankimise kohta põhjendatud. Väide, et punkti 7.9 (konkreetselt alapunktid 7.9.1 – 7.9.4) kohaselt soovitakse üksnes koondandmeid, ei ole tõsiseltvõetav, kuna Eesti tingimustes on väga lihtsalt eelnevate andmete põhjal välja selgitatavad üksikute tootjate ja vabatarbijate andmed. Arvestades, et NEJ kuulub Eesti Energia kontserni ning NEJ elektrienergia kaubandust korraldab otseselt Eesti Energia AS, on küsitav ka kogutud info konfidentsiaalsuse tagamine. BEP-i hinnangul on NEJ jaoks CO₂ lisakulude selgitamise seisukohast piisav kuu summaarsete mõõteandmete saamine.

3.6 NEJ 15.03.2010.a kirjas nr NJ-5-1/00568 esitatud teave

Vastavalt Konkurentsiameti 02.03.2010.a järelepärimisele nr 5.1-1/09-0701-004 esitas NEJ nimekirja klientidest, kes ostsid elektrienergiat määratud tarne alusel müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks seisuga 01.01.2008.a ja kes lisandusid ajavahemikus 01.01.2008.a – 01.09.2009.a ning oma hinnangu muudatuste kohta, mis võivad nimetatud klientide seas toimuda alates 01.04.2010.a.

Seisuga 01.01.2008.a ostsid elektrienergiat määratud tarne alusel müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks (suletud turule) järgmised ettevõtjad:

[...]
 [...]
 [...]
 [...]
 [...] (leping käesolevaks ajaks lõppenud)

Ajavahemikus 01.01.2008.a - 01.09.2009.a lisandusid järgmised kliendid:

[...], alates 01.05.2009.a²
 [...], alates 01.08.2009.a
 [...], alates 01.06.2009.a (leping käesolevaks ajaks lõppenud)

NEJ hinnangul alates 01.04.2010.a muudatusi klientide osas, kes ostavad elektrienergiat määratud tarne alusel suletud turule, ei toimu. Samas on vajadus nimetatud klientide tihedamaks ja põhjalikumaks kontrollimiseks vältimaks, et suletud turu reguleeritud hinnaga müüidaks elektrienergiat avatud turu klientidele. Ühtlasi märgib NEJ oma vastuses, et vastavalt elektrituruseaduse (EITS) §-le 75 lg 5¹, mis jõustus 27.02.2010.a, teostab sellist kontrolli turuosalise avalduse alusel Konkurentsiamet.

3.7 NEJ klientide seisukohad Tüüptingimuste punktide 3.3.1, 5.1.2.1 ja 7.9 kohta

Konkurentsiamet esitas järelepärimise [...], [...], [...] ja [...] eesmärgiga saada nende hinnangu Tüüptingimuste punktide 3.3.1, 5.1.2.1 ja 7.9 rakendamise ja BEP-i kaebuses toodud seisukohtade kohta.

3.7.1 [...] vastus (30.03.2010.a kiri nr 4-7/589-1)

[...] seisukohad BEP-i kaebuses toodud probleemide kohta on toodud alljärgnevalt.

[...] nõustub BEP-i seisukohaga Tüüptingimuste p. 3.3.1 kohta ja on seisukohal, et muudatused võivad seada lepingupoole raskematesse tingimustesse. Senise tegutsemise ajal ei ole [...] tekkinud vajadust kokku puutuda CO₂ kvootidega seonduvaga ning puudus vajadus toimetada tüüptingimuste p. 5.1.2.1 alusel, mistõttu seisukoht nimetatud tüüptingimuste punktile ei ole välja kujunenud. Tüüptingimuste p. 7.9 kohta märgib [...], et senise tegutsemise ajal ei ole ta omanud oma võrgupiirkonnas elektrienergia tootjaid ja vabatarbijaid, seega edastatud info ei ole seni [...]

² Alates 01.05.2010 leping lõppenud

ärihuve kahjustanud. Seisukoha nimetatud tüüptingimuste punkti mõjule saab kujundada peale vabatarbijate ja/või elektrienergia tootjate tekkimist [...] võrgupiirkonnas.

3.7.2 [...] vastus (17.03.2010.a nr 22)

[...] nõustus samuti BEP-i kaebuses toodud seisukohaga Tüüptingimuste p. 3.3.1 kohta ja ei välistanud, et tellimuste esitamise kellaaja muutmine võib elektrienergia ostja olukorda raskemaks muuta. [...] märkis, et tema suhtes ei ole Tüüptingimuste p 5.1.2.1 rakendatud. Kuna seni puudus objektiivne vajadus rakendada [...] suhtes ka Tüüptingimuste p 7.9 nõudeid täies mahus, siis on tal raske hinnata selle rakendamise tagajärgi [...] ärihuvidele.

3.7.3 [...] vastus (31.03.2010.a nr 5-11/123)

[...] märkis oma vastuses, et peab BEP-i kaebuses toodud argumente mõistlikeks ja jagab tema seisukohta NEJ tüüptingimuste punktides 3.3.1, 5.1.2.1 ja 7.9 toodud tingimuste osas.

3.7.4 [...] vastus (31.03.2010.a nr [...] -36/262)

[...] seisukohad Tüüptingimuste vaidlusaluste punktide kohta on toodud alljärgnevalt.

a) Tüüptingimuste punkt 3.3.1

[...] märgib, et kehtivate bilansilepingu tüüptingimuste kohaselt edastab bilansihaldur süsteemihaldurile lõplikud bilansiplaanid kella 14.40-ks ning alates 1. aprillist 2010.a jõustuvate bilansilepingu tüüptingimuste kohaselt 16.20-ks.

Bilansivastutuse ahela toimimise mõistes on tähtis, et kui turuosaline esitab oma määratud tarne ostu/müügipakkumise, siis tehingu vastaspool teavitab sellest keeldumisest võimalikult kiiresti ja kindlasti ka põhjendab seda. See annab võimaluse turuosalisele leida teine võimalus on prognoositud tarnete katmiseks.

Kui tehingu vastaspool, on osapool, kellel Eestis lasub müügikohustus elektrienergia müümiseks reguleeritud turul, siis võib tekkida olukord, kus turuosaliselt puudub võimalus oma tarnetele müüja leidmiseks ja mis võib põhjustada eabilansi tekkimise süsteemis. Bilansenergia planeeritud kasutamine on Eestis keelatud.

a) Tüüptingimuste punkt 5.1.2.1

[...] nõustub nimetatud punkti kohta esitatud BEP-i arvamusega, et vastavat sätet saaks õigustatult kasutada vaid juhul, kui samas mahus toimub ka turuosalise enda poolt CO₂ kvootide ostmise ja sellest tulenevalt lisakulu tekkimine. Samas ei ole kindlasti õigustatud tootja poolt oma riskide maandamine läbi riskikomponendi lisamise hinnale.

Kuna 100% täpsusega on praktiliselt võimatu oma elektrienergia tarbimiskogust prognoosida, siis tegeliku ja prognoositud elektrienergia vahe on alati olemas. [...] on seisukohal, et lisaks seaduses sätestatud vahe ostmisele bilansenergia hinnaga, ei ole õiguspärane lisatingimuste ja sätete kehtestamine ettevõtja enda poolt kehtestatud tüüptingimustes.

[...] märgib, et alates 27. veebruarist 2010.a kehtima hakanud EITS § 75 lg 5¹ alusel on Konkurentsiametil järelevalvekohustus selle üle, kas võrguettevõtja ja tema nimetatud müüja kasutasid ostetud elektrienergiat vaid võrgukadude katteks ja müügiks turuosalisele, kellele laieneb Elektriturseaduse § 75 lõikes 1 nimetatud kohustus. Samuti näeb EITS § 75 lõige 5² ette sanktsiooni eeltoodud kohustuse rikkumise puhul. Seega ei ole õiguspärane lisaks seaduses nimetatud järelevalvemenetluse läbiviija ja vastava rikkumise korral

sanktsioonide määramisele lisada ühe turuosalise tüüptingimustesse uued seadusest mittetulenevad kontrollifunktsioonid.

c) Tüüptingimuste punkt 7.9

Tüüptingimuste punktis 7.9 esitamiseks kuuluvad mõõteandmeid on NEJ tüüptingimuste 5.1.2.1 kohaselt müüjal vaja just p-s 5.1.2 nimetatud CO₂ kvootide hinna arvutamisel. [...] hinnangul on selles punktis nõutavad andmed käsitletavad kui ärisaladus ning võivad kahjustada teiste võrguettevõtjate ärihuve. Ta märgib, et EITS § 69 kohaselt peab võrguettevõtja järgima sellise teabe konfidentsiaalsuse nõuet, mille ta on oma tegevuse käigus turuosaliselt saanud elektrienergia tootmis- või tarbimiskoguste kohta. Tulenevalt eeltoodust, ei saa [...] hinnangul määratud tarne tüüptingimustega ostjale nimetatud kohustust imperatiivselt sätestada.

3.8 BEP-i 13.04.2010.a ja 15.04 2010.a e-postiga esitatud täiendavad selgitused

Konkurentsiamet palus BEP-il põhjendada täiendavalt tema kaebuses toodud seisukohti ja kirjeldada üksikasjalikumalt Tüüptingimuste nõuete täitmist. Täiendavad selgitused on kokkuvõtlikul kujul toodud alljärgnevalt.

a) Tüüptingimuste punkti 3.3.1 rakendamise kohta

Bilansihaldur esitab tellimusi täpsusega 100kWh, sest NEJ asub Eesti Energia AS Energiakaubanduse piirkonnas ja Elering OÜ tüüptingimuste järgi peavad kaubavood bilansihaldurite piirkondade vahel olema määratud täpsusega 100kWh. Tellimused saadetakse 10.00-ks ja neid ei muudeta pärast sellist tähtaega. Tüüptingimustes kehtestatud tellimuste esitamise tähtaeg jäi samaks, vaatamata sellele, et Elering OÜ bilansiplaani vastuvõtmise tähtaeg on lükatud edasi (varem oli 14.40, praegu 16.20). Kaebaja hinnangul on Eesti Energia AS Energiakaubandusel ajavahemikus 10.00 kuni 16.20 võimalik muuta oma tellimusi NEJ-le, ülejäänud osalejad seda teha ei saa. Seega on antud ajapiirang teisi turuosalisi diskrimineeriv.

b) Tüüptingimuste punkti 5.1.2.1 rakendamise kohta

Baltic Energy Service OÜ³ (edaspidi BES) jälgib, et tarbitud elektrienergia kogus oleks väiksem, kui tellitud kogus kuude kaupa. Seni ei ole saadud ühtegi trahvi selle punkti alusel. BES-i positsioon selles küsimuses jääb samaks, tellitud ja tarbitud elektrienergia vahe peab olema arvutatud üks kord aastas, kuna kvoodid NEJ jaoks on antud aastate lõikes. Andmed tarbimise kohta peavad olema esitatud aasta tarbimise summana, sest sellest infot piisab, et arvutada välja, kas ostja peab maksma CO₂ trahvi või mitte.

c) Tüüptingimuste punkti 7.9 rakendamise kohta

Elektrienergia müüjale, ehk NEJ-le esitatakse iga kuu 15-ks kuupäevaks mõõteandmed võrguettevõtjate kohta, mis asuvad BES-i piirkonnas. Andmed esitakse iga ettevõtja (elektrienergia ostja) kohta eraldi ja tundide lõikes. Iga objekti tarbimine on ärisaladus, sest tarbimise andmed kuude kaupa tundide lõikes määravad konkurendi elektriportfelli mingi osa. Seega, kuna punkti 7.9 alusel nõutavate andmetega avaldatakse ka oma ärisaladuse objekte, siis ei ole antud andmete esitamine ühele konkurendile sellisel viisil mõistlik.

³ Alates 01.01.2010.a BEP-ga sõlmitud lepingu alusel täidab bilansihalduri funktsioone ja esitab klientide elektrienergia tellimusi Baltic Energy Service OÜ.

3.9 Eesti Energia AS 21.05.2010.a kirjas nr JUR 2.1/401 esitatud teave

Kuna NEJ on märkinud Tüüptingimuste alusel elektrienergia ostjaks ka [...], siis esitati Eesti Energia AS-le (edaspidi EE) järelepärimine Tüüptingimuste täitmise kohta ja teistelt, kontserniväliselt ostjatelt kogutud info konfidentsiaalsuse tagamise kohta. Vastuseks Konkurentsiameti 07.05.2010.a kirjaga nr 5.1-1/09-0701-011 esitatud järelepärimisele esitas EE järgmised selgitused.

Elektrienergiat ostetakse NEJ poolt 01.09.2009.a kehtestatud Tüüptingimuste alusel ja vastavalt EITS § 75 lg 3 müügikohustuse täitmiseks ja/või võrgukadude korvamiseks. Tüüptingimuste alusel ostetud elektrienergia edasised ostjad/tarbijad on suletud turu tarbijad ja/või võrguettevõtjad.

Tulenevalt asjaolust, et Tüüptingimused rakenduvad EE suhtes täies ulatuses, siis:

- Tüüptingimuste p 3.3.1 täidab EE Energiakaubandus määratud tarnete koostamisega ning saadud andmete sisestamisega bilansiplaani. Määratud tarned koostab ja sisestab bilansiplaani EE Energiakaubanduse bilansihaldur. Tüüptingimuste täitmist on võimalik kontrollida igapäevastest bilansiplaanidest.
- EE suhtes kehtivad Tüüptingimuste punktides 5.1.2, 5.1.2.1 ja 5.1.2.2 sätestatud meetmed.
- Tüüptingimuste p 7.9 täitmine on volitatud EE Energiakaubandusele. EE Energiakaubanduse arvestusspetsialist koostab igakuiselt enne 15. kuupäeva bilansiselgitused, mille osaks on ka p 7.9 täitmine.

[...]

EE märgib, et seoses võrguteenuse osutamisega on kehtestatud konfidentsiaalse informatsiooni juurdepääsu piirangud. Vastavalt konfidentsiaalsele informatsioonile juurdepääsu piirangute tagamise põhimõtetele on piiratud võrguteenuse osutamise käigus saadud turuosalisi puudutavale konfidentsiaalsele informatsioonile juurdepääs Jaotusvõrgu ja EE töötajatele.

3.10 Eesti Energia AS 06.08.2010.a kirjas nr JUR 2.1/401-3 esitatud teave

Vastuseks Konkurentsiameti 18.06.2010.a elektronkirjaga esitatud järelepärimisele, milles paluti kirjeldada Tüüptingimuste alusel esitatavate tellimuste töötlemise ja edastamise protsesse EE enda ja EE väliste klientide osas, esitas EE järgmised selgitused.

EE puhul NEJ määratud tarnete tellimine

Vastavalt NEJ määratud tarne lepingule ja Tüüptingimustele (s.h lepingu punkt 1.2 ja tüüptingimuste punkt 3), EE [...], keda esindab EE struktuuriüksus Energiakaubandus (edaspidi Energiakaubandus), koostab müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude katmiseks määratud tarnete tellimused ning esitab need NEJ-le. NEJ, keda esindab Energiakaubandus, koostab laekunud tellimuste alusel elektrienergia tootmise koormusgraafikud. Laekunud koormusgraafikute alusel toodab NEJ elektrienergiat müügikohustuse ja võrgukadude katteks

EE kontserni väliste klientide puhul NEJ määratud tarnete tellimine

Klient esitab NEJ-le müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude katmiseks määratud tarnete tellimused. NEJ, keda esindab Energiakaubandus koostab laekunud tellimuste alusel

elektrienergia tootmise koormusgraafikud. Laekunud koormusgraafikute alusel toodab NEJ elektrienergiat, mis on ette nähtud ainult müügikohustuse ja võrgukadude katteks.

Nii EE kui ka EE kontserni väliste klientide määratud tarnete tellimused võetakse arvesse ühes ja samas NEJ-le esitatavas koormusgraafikus.

[...], keda esindab Energiakaubandus esitab määratud tarne tellimuse e-postiga NEJ-le, kelle esindajaks on Energiakaubandus. Määratud tarne tellimuse esitamise aeg on vastava e-posti saatmise aeg ning kontrollitav e-kirja väljavõttega. Nimetatud korraldus kehtib alates 26. juuli 2010.a.

Varasemalt esitas [...] määratud tarne tellimused NEJ-le kirjutades vastavad andmed elektroonilisse andmefaili Tüüptingimustes reguleeritud korra kohaselt.

NEJ on täitnud müügikohustuse ja võrgukadude katteks müüdava elektrienergia määratud tarne kohustuse. Kohustuse täitmisel on NEJ ületanud EITS § 75 lg 4 ja 5 nimetatud määra, ehk arvestanud võrguettevõtjate ja nende suletud turu tarbijate vajaduste muutumisega operatiivselt. NEJ on alati klientide (võrguettevõtjate) vajadustele vastu tulnud. Üheleegi kliendile ei ole kohaldatud tüüptingimuste punkti 5.1.2 (müügikohustuse vajadusi ületava reguleeritud hinnaga elektrienergia koguse eest CO₂ kompensatsiooni hüvitamise nõudmine).

Parema ja kvaliteetsema teenuse osutamise eesmärgi nimel on klientidelt küsitud hinnangut NEJ kui koostööpartneri ja teenuse osutaja tegevusele. Tagasiside klientidelt on olnud positiivne.

3.11 Eesti Energia AS Energiakaubanduse 06.08.2010.a kirjas nr ENK-3/15 ja NEJ poolt 26.08.2010.a elektronkirjaga esitatud teave

Eesti Energia AS Energiakaubanduse 06.08.2010.a kirjas nr ENK-3/15 märgitakse, et NEJ muudab Tüüptingimusi, kaotades nendest punktid, mille eesmärk seoses 2010.aasta EITS muudatuste jõustumisega. Kehtivatest Tüüptingimustest kaotatakse punkt 5.1.2 koos alapunktiga 5.2.1.2 ja punktid 7.9.2 – 7.9.4.

EITS § 75 lg 5 - 5² (kaasaarvatud) reguleerivad võrgukadude ja müügikohustuse täitmiseks mõeldud elektrienergia kuritarvitamise vastumeetmeid ning lisameetmed Tüüptingimustes ei ole enam vajalikud. EITS § 75 lg 5¹ alusel on turuosaliste poolt reguleeritud hinnaga ostetud otstarbekohase elektrienergia kasutamise kontrollimise funktsioon Konkurentsiametil. Mõõteandmete esitamine piirdub edaspidi ainult suletud turu tegelikult mõõdetud tarnetega (Tüüptingimuste p 7.9.1)⁴, mis on vajalik NEJ-le elektrienergia toodangu planeerimiseks.

26.08.2010.a elektronkirjaga edastati Konkurentsiametile NEJ juhataja 16.08.2010.a käskkiri nr NJ-182 pealkirjaga „Elektrienergia määratud tarne tüüptingimuste müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks muutmine“ koos uute Tüüptingimustega. Nimetatud käskkirjaga kinnitati uued Tüüptingimused, mis jõustusid alates 01.09.2010.a ning tunnistati kehtetuks seni kehtinud Tüüptingimused.

4. Õiguslik hinnang

⁴ 7.9 Ostja kohustub esitama müüjale iga järgneva kuu 15. kuupäevaks e-posti teel järgnevad mõõteandmed 1 kWh täpsusega:

7.9.1. Kauplemisperioodide kaupa kalendrikuu jooksul müügikohustuse täitmiseks ja/või võrgukadude korvamiseks müüüdud ja/või kasutatud elektrienergia kogused (kWh), ehk need kogused, mis füüsiliselt suletud turu tarbimiseks kasutati.

Oma kaebuses palus BEP hinnata NEJ poolt kehtestatud ning alates 01.09.2009.a jõustunud elektrienergia määratud tarne tüüptingimuste (Eesti Energia Narva Elektriijaamad AS elektrienergia määratud tarne tüüptingimused müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks) punktide 3.1.1, 5.1.2.1 ja 7.9 õiguspärast.

Konkurentsiamet märgib, et EITS ei sisalda elektrienergia tootjale nõuet kooskõlastada Konkurentsiametiga elektrienergia määratud tarne tüüptingimused müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks, seega kehtestab tootja vastavad tingimused ise, arvestades nende sisu kujundamisel elektrituruseaduse, konkurentsiseaduse ja muude asjakohaste õigusaktide nõudeid.

4.1. Kaubaturu piiritlemine ja NEJ turuseisundi määratlemine

KonKS § 3 lg 1 kohaselt on kaubaturg hinna, kvaliteedi, tehniliste omaduste, realiseerimis- ja kasutustingimuste, tarbimis- ja muude omaduste poolest ostja seisukohalt omavahel vahetatavate või asendatavate kaupade käibimise ala kogu Eesti territooriumil või selle osal.

Käesoleval ajal müüakse Eestis elektrienergiat kahel, teineteisest oluliselt erineval viisil. Esiteks, nn. suletud turul müüakse elektrienergiat elektrituru seaduses ette nähtud piiratud ulatuses ja Konkurentsiameti poolt kooskõlastatud hinnaga. Teiseks, nn. avatud turul müüakse elektrienergiat vaba konkurentsi tingimustes kujuneva hinnaga, kusjuures käesoleval ajal varustatakse avatud turu elektrienergiaga suuremaid tarbijaid. Konkurentsiamet leiab alljärgnevatel põhjustel, et suletud turg ja avatud turg on nii oma konkurentsitingimuste, hinnatasemete kui ka õigusliku regulatsiooni seisukohalt niivõrd erinevad, et neid tuleb käsitleda erinevate kaubaturgudena. Kuigi mõlemal kaubaturul käibivaks kaubaks on iseenesest samasugune kaup - elektrienergia, ei ole suletud turule müüdiv elektrienergia just nimelt oma majanduslike ja õiguslike omaduste tõttu ostja seisukohalt asendatav avatud turul müüdiva elektrienergiaga. BEP kaebuses oli silmas peetud just nimelt NEJ tegevust suletud turul, kus toodetud ja müüdiv elektrienergia on ka antud juhtumil käibivaks tooteks asjakohasel kaubaturul.

EITS § 75 lg 1 kohaselt turuosaline võib osta ja/või tarbida üksnes seda elektrienergiat, mille müüb temale võrguettevõtja, kelle võrguga on tema elektripaigaldis ühendatud, või selle võrguettevõtja nimetatud müüja. EITS § 75 lg 3 kohaselt, võrgukadude korvamiseks ja müügiks turuosalisele, kellele laieneb EITS §-s 75 lg 1 nimetatud kohustus, ostab võrguettevõtja või tema nimetatud müüja elektrienergiat:

- 1) mille on Eestis kaevandatud põlevkivist tootnud Eestis asuvaid kokku vähemalt 500 MW netovõimsusega tootmiseseadmeid valdav tootja;
- 2) mille on tootnud väiketootja;
- 3) mis on toodetud taastuvat energiaallikat kasutades;
- 4) mis on toodetud soojuse ja elektrienergia koostootmise režiimis.

Nimetatud sätete alusel toimib Eestis suletud turg. Sellistele turuosalistele, kes ei ole vabatarbijad, on võimalik müüa üksnes elektrienergiat, mis on toodetud EITS §-s 75 lg 3 loetletud viisidel.

EITS § 75 lg 2 vabastab teatud eesmärkidel elektrienergia ostmise EITS §-s 75 lg 1 sätestatud piirangust. Näiteks, seda piirangut ei kohaldata, kui vabatarbija (kelleks käesoleval hetkel on suurtarbijad) ostab elektrienergiat oma tarbeks. Sellisel juhul ostetakse elektrienergiat avatud turult.

Lisaks sellele, et elektrienergia müüjate ring on suletud turul (erinevalt avatud turust) piiratud, on sellel ka hindade kujunemise mehhanism märkimisväärselt erinev. Avatud turul kujuneb elektrienergia hind vaba konkurentsi tingimustes, muuhulgas NordPool börsikeskkonnas. Suletud turul müüakse elektrienergiat Konkurentsiameti poolt kooskõlastatud hinnaga. EITS § 75 lg 5 kohaselt tootja, kes valdab Eestis asuvaid kokku vähemalt 500 MW netovõimsusega tootmisseedmeid, müüb elektrienergiat EITS §-s 75 lg 3 nimetatud võrguettevõtja ja tema nimetatud müüja ostukohustuse ulatuses hinnaga, mille aasta keskmine ei ületa Konkurentsiameti kooskõlastatud elektrienergia kaalutud keskmise hinna piirmäära, mille arvestuse aluseks on kauplemisperioodil müüdud elektrienergia hind. 500 MW netovõimsusega tootmisseedmeid omab Eesti üksnes NEJ, kes on seega ka ainukeseks tootjaks, kellel on kohustus Konkurentsiameti poolt kooskõlastatud hinnaga elektrienergiat suletud turule müüa. Praktikas on Konkurentsiameti poolt kooskõlastatud hind olnud oluliselt madalam, kui avatud turul vaba konkurentsi tingimustes kujunenud hind. Konkurentsiameti 28.07.2009 otsuse nr 7.1-5/09-0012 kohaselt on NEJ müügikohustuse täitmiseks müüdava elektrienergia kaalutud keskmise hinna piirmäär 2,94 eurosent/kWh. Samal ajal oli avatud turu hind näiteks perioodil 29.10.10 – 05.11.10 Nordpooli börsikeskkonnas vahemikus 4,186-4,923 eurosent/kWh. Seega, avatud turu elektrienergia hind oli sel perioodil isegi kuni 67% kõrgem.

Konkurentsiamet leiab eeltoodu põhjal, et suletud turul müüdav elektrienergia moodustab KonkS § 3 lg 1 kohaselt eraldiseisva tooteturu. Avatud turul müüdav elektrienergia ei ole suletud turu elektrienergiaga ostja seisukohalt asendatav, sest esiteks ei ole suurel osal avatud turul tegutsevatel tootjatel EITS §-s 75 lg 3 sisalduvate piirangute tõttu võimalik suletud turul osaleda. Teiseks, isegi kui neil oleks seal võimalik osaleda, siis on suletud turu hinnatase niivõrd madal, et ratsionaalselt käituval elektrienergia müüjal puuduks ka igasugune huvi elektrienergiat suletud turule müüa. Tulenevalt EITS §-st 75 lg 5 on NEJ ainsaks tootjaks, kellel on kohustus suletud turul Konkurentsiameti poolt kinnitatud odava hinnaga elektrienergiat müüa.

Kaubaturu geograafilisteks piirideks on kogu Eesti territoorium, sest EITS-s sisalduv suletud turu käsitlev regulatsioon kehtib üksnes Eestis.

KonkS § 13 lg 1 kohaselt turgu valitsevat seisundit omab ettevõtja või mitu samal kaubaturul tegutsevat ettevõtjat, kelle positsioon võimaldab tal/neil sellel kaubaturul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, varustajatest ja ostjatest. Turgu valitseva seisundi omamist eeldatakse, kui ettevõtjale või mitmele samal kaubaturul tegutsevale ettevõtjale kuulub kaubaturul vähemalt 40 protsenti käibest. Eeltoodust ilmnes, et NEJ on ainukeseks tootjaks, kellel on kohustus suletud turul Konkurentsiameti poolt kooskõlastatud ja võrreldes avatud turuga oluliselt madalama hinnaga elektrienergiat müüa. NEJ omab seega kaubaturul 100%-list turuosa ning on turuosalistele, kellele laieneb EITS §-s 75 lg 1 sätestatud piirang, vältimatu äripartner. Lähtudes eeltoodust omab NEJ elektrienergia tootmise ja müügi osas suletud turul Eestis turgu valitsevat seisundit.

4.2. NEJ tegevuse hindamine KonkS § 16 p 1 alusel

KonkS § 16 punkti 1 kohaselt on keelatud ühe või mitme ettevõtja poolt turgu valitseva seisundi otsene või kaudne kuritarvitamine kaubaturul mis seisneb otseses või kaudses ebaõiglaste ostu- või müügihindade või muude ebaõiglaste äritingimuste kehtestamises.

Arvestades haldusmenetluse sisu ja kaebuses toodud asjaolusid tuleb Konkurentsiametil järgnevalt hinnata, kas Tüüptingimuste punktides 3.1.1, 5.1.2.1 ja 7.9 kehtestatud nõuded on kvalifitseeritavad kui ebaõiglasel äritingimused KonkS § 16 punkti 1 tähenduses.

a) Tüüptingimuste punkti 3.1.1 vastuolu puudumine KonkS § 16 punktis 1 sätestatuga

Eelmärgitud punkti kohaselt ostja tellib vajalikud elektrienergia kogused igaks kauplemisperioodiks hiljemalt kauplemisperioodile eelneval tööpäeval kell 10.00. Pärast eelnimetatud aega ei saa tellitud elektrienergia kogust muuta ja lepingu tingimustele vastavalt esitatud tellimused on pooltele siduvad.

NEJ on põhjendanud tellimuste esitamise tähtsaja muutmist peamiselt klientide arvu ja sellest tuleneva andmete töötlemismahu suurenemisega. Konkurentsiametile esitatud teabest nähtub, et enne Tüüptingimuste jõustumist 01.09.2009.a NEJ elektrienergia ostjate arv oli tõepoolest suurenenud 3 ostja võrra ning sellega võis andmete töötlemismaht mõnevõrra suurened. Siiski ei saa 3 ostja lisandumist pidada sedavõrd suureks töömahu suurenemiseks, mis saaks reaalselt mõjutada NEJ tegevust ja muuta tellimuste töötlemist oluliselt raskemaks. Samuti on oluline tähele panna, et hiljem on osa ostjaid oma lepingud NEJ-ga lõpetanud ning sellest tulenevalt ka töömaht, mille suurenemisele NEJ viitas, samuti vähenenud endise taseme lähedale. Seega toimus vahepeal küll väiksem kõikumine ostjate arvus, kuid selle mõju oli üksnes lühiajaline ja väheoluline. Konkurentsiameti leiab kokkuvõtvalt siiski, et klientide arv ja selle muutused on olnud niivõrd väikesed, et väited andmete töötlemismahu arvestatava muutuse kohta ei ole usutavad. Eeltoodu aga ei tähenda veel, et tellimistähtaeg kl 10.00 iseenesest ebaõiglane oleks. Selleks peab olema tuvastatud, et tellimuste esitamine kl 10.00-ks on NEJ klientidele niivõrd koormav, et see halvendab konkurentsiolukorda. BEP ei ole oma selgitustes märkinud, miks tellimuste esitamine kl 10.00-ks talle tegelikult koormav on, piirdudes üldsõnalise põhjendusega, et varasem tellimine vähendab võrguettevõtjate võimalusi täpsemalt tellida. Hinnates BEP-i selgitusi sisuliselt, tuleb asuda seisukohale, et pigem ei ole BEP rahul hoopis sellega, et NEJ, olles tellimused kord kätte saanud, analüüsib neid liiga kaua ning võib lõplikest otsusest teada anda alles tund aega enne (kl 13.00) lõplike bilansiplaanide teatamist süsteemihaldurile (kl 14.00). Konkurentsiamet tõdeb, et selline ajaperiood oli tõepoolest võrdlemisi lühike vajadusel puudujääva osa elektrienergiast ostmiseks ja bilansiplaanide muutmiseks. Samas ei oma see küsimus käesoleval ajal enam tähtsust. Alates 1. aprillist 2010.a edastab bilansihaldur süsteemihaldurile lõplikud bilansiplaanid kella 16.20-ks ehk puudujääva osa elektrienergiast ostmiseks ja bilansiplaanide muutmiseks ette nähtud aeg suurenes rohkem kui kolm korda. Konkurentsiamet leiab, et 3 tundi ja 20 minutit on piisav aeg vajalike toimingute sooritamiseks.

BEP on täiendavalt märkinud, et ajavahemikus kella 10.00-st, mil kõik ostjad peavad oma elektrienergia tellimused NEJ-le esitama, kuni 16.20, millal bilansihaldurile tuleb edastada süsteemihaldurile lõplikud bilansiplaanid, on EE Energiakaubandusel võimalik muuta oma tellimusi NEJ-le, ülejäänud ettevõtjad seda teha aga ei saa. Antud menetluse käigus ei ilmnenud tõendeid, mis viitaksid EE Energiakaubanduse sellise tegevusele. Samas juhul, kui selline EE Energiakaubanduse tegevus peaks aset leidma, on põhjendatud selles osas eraldiseisva järelevalvemenetluse läbiviimine.

b) Tüüptingimuste punkti 5.1.2 vastuolu KonkS § 16 punktis 1 sätestatud ebaõiglaste äritingimuste kehtestamise keeluga

Tüüptingimuste punkti 5.1.2. kohaselt tuleb ostjal müüjale tasuta täiendavalt müüja poolt kasutatud CO₂ kvootide eest ülemääraselt ostetud elektrienergia koguse alusel, kui ostja

poolt käesoleva lepingu alusel ostetud elektrienergia koguste summa kauplemisperioodide⁵ kaupa kalendrikuus ületab ostja müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks vajalikku elektrienergia koguste summat samas kalendrikuus. Selle punkti alampunkti 5.1.2.1 kohaselt võetakse CO₂ kvootide hinnaks sama kuu viimase kauplemispäeva European Climate Exchange¹ müüdavate CO₂ kvootide (tähis EUA) turu sulgemishind. Vajalike CO₂ kvootide kogus arvutatakse valemiga: 1 MWh elektrienergia tootmiseks on vaja 1,2 t CO₂ kvote. Eelnevalt arvestatud CO₂ kvootide turuhinnale lisatakse riskitasu ja teenindustasu kokku summas 2 €/tonn. Alampunkti 5.1.2.2. kohaselt on müüjal õigus elektrienergia müügikohustuse täitmiseks ostetud elektrienergia ja tellitud võimsuslimiidi p. 5.1.2 kohaselt sooritatud arvestusi kontrollida kuni 12 kuud peale lepingu perioodi lõppu. Alampunkti 5.2.1.2 kohaselt esitab müüja ostjale arve punkti 5.1.2 korral üle-eelmisel arveldusperioodil (üle-eelmisel kuul) ülemääraselt ostetud elektrienergia CO₂ kvootide maksumuse kohta.

EE kirja 06.08.2010.a JUR-2.1/401-3 kohaselt ei ole tüüptingimuste punktis 5.1.2 ettenähtud tasusid ostjate suhtes tegelikkuses rakendatud. Konkurentsiamet võtab eelnimetatud asjaolu käesolevas otsuses arvesse.

Samas on Konkurentsiameti hinnangul Tüüptingimuste punktis 5.1.2 kavandatud meetmed ülemäära elektrienergia müüja kesksed ja nendega ei olnud piisavalt tagatud õiglase kulude jaotamise mehhanism müüja ja ostja vahel ning kõik võimalike täiendavate kuludega seotud riskid on jäetud ostja kanda.

Konkurentsiamet täheldab, et Tüüptingimuste põhjal ei ole üheselt määratletav, kuidas täpselt toimunuks ülemääraselt ostetud CO₂ kvootide maksumuse eest tasumine. Tüüptingimuste punkti 5.1.2. viitab kauplemisperioodile ehk tunnile, samas kui tüüptingimuste p 5.2.1.2 kohaselt esitatakse arve arveldusperioodi ehk kuu eest. Seega on arve esitamisel iseenesest mõeldavad kaks võimalust. Esiteks, NEJ võib iga ülemäärase ostuga kauplemisperioodi eest CO₂ kvootide maksumust arvestada, pööramata arveldusperioodi jooksul väiksema ostukogusega kauplemisperioodidele mingit tähelepanu. Teiseks, NEJ võib suurema ja väiksema ostukogusega kauplemisperioodid arveldusperioodi jooksul summeerida ning esitada arve üksnes juhul, kui saadud summa kujuneb positiivseks. Kuna NEJ ei ole kõne all olevaid tasusid kunagi rakendanud, on vastava hinnangu andmine ka oluliselt raskendatud. Kummalgi juhul oleks NEJ poolt ülemääraselt ostetud CO₂ kvootide maksumuse eest tasu võtmine allpool esitatud põhjustel turgu valitseva seisundi kuritarvitamine. Oluline on siiski märkida, et esimese tõlgenduse korral (s.o. tasusid arvestatakse pööramata tähelepanu väiksema ostukogusega kauplemisperioodidele) oleks kuritarvitamine NEJ klientide suhtes märkimisväärselt koormavam, sest põhjendamatult tasutavad summad kujuneksid suure tõenäosusega suuremaks.

Konkurentsiamet leiab, et NEJ turgu valitseva ettevõtjana võib CO₂ kvootide eest lisatasu nõuda üksnes juhul, kui tal endal vastavasisuline kulu reaalset ka tekib või selle tekkimine on mõistlikult prognoositav. NEJ poolt tüüptingimustega kehtestatud CO₂ lisatasude maksmise skeem seda aga ei arvesta, kuna lisatasude maksmine on teatud olukordades sisuliselt automaatne. Nii võib tekkida olukord, kus NEJ-l endal mingit CO₂ kvootide ostmisega seonduvat lisakulu ei tekigi, kuid tema kliendid peavad juba lisatasu maksuma hakkama. Konkurentsiamet peab alljärgnevatel põhjustel sellise olukorra tekkimist täiesti mõeldavaks ja isegi ka tõenäoliseks. Esiteks, kuigi ülemääraselt ostetud suletud turule ette nähtud elektrienergia kogused võivad teatud tingimustel tõepoolest NEJ-le lisakulu põhjustada, siis tavapärasest väiksemad kogused võimaldavad NEJ-l tema kontsernile eraldatud kvote säästa. Sel viisil oleks võinud kujuneda olukord, kus mõnel perioodil oleks klient võinud põhjustada NEJ-le potentsiaalset lisakulu, samas kui teistel perioodidel

⁵ Täistund, mille lõikes toimub bilansi selgitamine

säästu ning perioodide keskmisena ei pruukinuks lisakulu tekkida. NEJ tüüptingimused ei võtnud seda asjaolu arvesse, ükskõik millisest eelpool toodud tüüptingimuste tõlgendusest lähtuda. Oluline on tähele panna, et iga säästetud CO₂ kvoodiühik ei tähenda NEJ-le mitte üksnes kokkuvõtte kuludes, vaid ka võimalust selle kvoodiühikuga täiendavat tulu teenida. Teiseks, NEJ-l ei pruugi reaalset CO₂ lisakulu tekkida ka põhjusel, kui isegi mõni klient ostab suletud turule ette nähtud elektrienergiat põhjendamatult palju, siis teised kliendid ei pruugi seda teha ning kõikide klientide ostukoguseid summeerides ei pruugi vajadust täiendavate CO₂ koguste ostmiseks tekkida. Konkurentsiametile teada olevalt pole ka NEJ-l tekkinud vajadust suletud turule elektrienergia tootmiseks CO₂ kvootide juurde ostmiseks, mis seab tõsise kahtluse alla elektrienergia tootjale täiendavate CO₂ kvootide ostmise kompenseerimise või nende juurde hankimise vajaduse ühe kalendrikuu andmete alusel. Tüüptingimustes ei olnud NEJ poolt ette nähtud mingit tasaarvestuse ega tasude tagasimaksmise võimalust juhuks, kui NEJ arvestuse alusel oleks ostja elektrienergia kogused mõne kuu lõikes ületanud müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks vajalikku elektrienergia koguste summat, kuid NEJ ei oleks kokkuvõttes siiski pidanud pikema perioodi jooksul CO₂ täiendavaid kvote ostma.

Konkurentsiamet ei saa pidada õigeks NEJ püüdlusi Tüüptingimuste punkti 5.1.2.1 alusel ise ostjate ostukohustuse täitmiseks suletud turu tarbeks ostetavate koguste kunstlikku reguleerimist ostjatele lisatasude kehtestamise kaudu. Kuigi soov vältida suletud turule ette nähtud elektrienergia müümist avatud turule on mõistetav, ei ole müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks vajalikust suuremate koguste ostmine tingimata pahatahtlik ja kantud soovist põhjendamatult lisatulu teenida. Menetluse käigus on mitmed turuosalisel kinnitanud, et tarbimise prognoosi koostamisel võivad tekkida ebatäpsused, mille esinemine ei ole välditav, kuid mis ei oma pikemas perspektiivis mingit tähendust. Konkurentsiamet peab seda täiesti mõistetavaks ning NEJ ei tohiks kindlasti turu valitseva ettevõtjana kasutada väiksemaid ebatäpsusi prognoosimisel ära selleks, et nõuda lisatasu kulutuste eest, mida ta ise kandnudki ei ole.

Konkurentsiamet ei nõustu NEJ põhjendusega, et punktis 5.1.2.1 sisalduv regulatsioon oli vajalik selleks, et vähendada ostjate motivatsiooni ebaõigete, reaalset suletud turule müügist suuremate koguste kohta prognooside ja tellimuste esitamiseks. NEJ-l ei ole olnud vajalik võtta enda kanda kontrollifunktsiooni elektrituru toimimise üle ja teostada järelevalvet teiste turuosaliste tegevuse suhtes. Vaatamata asjaolule, et juba alates 27.02.2010.a jõustus EITS-i § 75 lg 5¹, milles oli määratud võrguettevõtjate või nende nimetatud müüjate poolt riiklikult reguleeritud hinnaga elektrienergia sihipärase kasutamise kontrolli teostajaks otseselt Konkurentsiamet, kehtis Tüüptingimuste punkt 5.1.2.1 kuni 1.09.2010.a. Samuti oli alates 27.02.2010.a EITS § 75 lg-s 5² ette nähtud kompensatsiooni suurus tootjale enamostetud elektrienergia eest. Seega olid NEJ kui elektri tootja huvide kaitse EITS-i järgi tagatud ning suletud turule mõeldud elektri võimaliku mittesihipärase kasutamise kontrollimiseks võis NEJ esitada avalduse Konkurentsiametile. Sellest tulenevalt ei olnud kompensatsioonimeetmete sätestamine Tüüptingimustes ja võimalik rakendamine NEJ poolt enam kuidagi vajalik ega põhjendatud, vaid oli käsitletav ebaõiglase äritingimuse kehtestamisena KonkS § 16 punkti 1 tähenduses. Asjaolu, et Tüüptingimuste punktis 5.1.2.1 ettenähtud riskitasu ei olnud praktikas vaja reaalset mõne ostja suhtes rakendada, ei avalda mõju nimetatud sätte sisulisele ebaõiglusele. On vähe kahtlust, et selline sätte võis mõjutada NEJ klientide käitumist, suunates neid tarbetult vähendama NEJ-lt ostetavaid elektrienergia koguseid, maandamaks CO₂ lisatasu maksmise riski.

Nagu oli juba märgitud, otsustas NEJ haldusmenetluse käigus muuta oma tüüptingimusi ning kõrvaldas alates 01.09.2010.a kehtivatest Tüüptingimustest kõne all oleva punkti

5.1.2 täies mahus. Seoses eeltooduga ei ole vajadust antud õiguserikkumise osas NEJ-le ettekirjutust teha ega ka haldusmenetlust jätkata.

c) Tüüptingimuste punkti 7.9 vastuolu KonkS § 16 punktis 1 sätestatud ebaõiglaste äritingimuste kehtestamise keeluga

Selle punkti kohaselt ostja kohustub esitama müüjale iga järgneva kuu 15. kuupäevaks e-posti teel järgnevad mõõteandmed 1 kWh täpsusega:

7.9.1. Kauplemisperioodide kaupa kalendrikuu jooksul müügikohustuse täitmiseks ja/või võrgukadude korvamiseks müüdnud ja/või kasutatud elektrienergia kogused (kWh), ehk need kogused, mis füüsiliselt suletud turu tarbimiseks kasutati;

7.9.2. Kauplemisperioodide kaupa kalendrikuu jooksul võrguettevõtja võrgupiirkonnas mitte müügikohustuse alusel tarbitud elektrienergia koguste summa (kWh).

7.9.3. Kauplemisperioodide kaupa kalendrikuu jooksul võrguettevõtja võrgupiirkonnas kokku tarbitud elektrienergia koguste summa (kWh).

7.9.4. Kauplemisperioodide kaupa kalendrikuu jooksul võrguettevõtja võrgupiirkonnas elektrienergia tootjate poolt võrku antud elektrienergia koguste summa (kWh).

NEJ selgitas selliste nõuete kehtestamist peamiselt asjaoluga, et ta müüb Tüüptingimuste alusel elektrienergiat reguleeritud hinnaga suletud turule ning et ta soovis üksnes nende andmete esitamist, mis on müüdava elektrienergia sihtotstarbelise kasutamise kindlakstegemise osas kriitilise tähtsusega. Esitatud andmeid käsitletakse NEJ kinnitusel konfidentsiaalsetena ning kasutatakse üksnes lepingust tulenevate kohustuste täitmisel.

Menetluse käigus selgus, et lisaks BEP-ile on ka teised Konkurentsiameti poolt küsitletud elektrienergia ostjad pidanud punkti 7.9 alusel esitatavad, piisavalt üksikasjalikke andmed konfidentsiaalseteks. Lisaks ei pidanud nad nende avaldamist põhjendatuks olukorras, kus need mõõteandmed tuleb esitada NEJ esindajale EE Energiakaubandusele, kes ühtlasi tegutseb ka Eesti Energia kontserni huvides.

Konkurentsiamet nõustub NEJ seisukohaga, et seadusest tulenevalt tuleb riiklikult reguleeritud hinnaga elektrienergiat kasutada sihtotstarbekalt, s.o müügikohustuse täitmiseks ja võrgukadude korvamiseks. Samas ei olnud Konkurentsiameti hinnangul põhjendatud NEJ nõue ostjatele esitada detailsed andmed, mis võivad sisaldada nii ostja enda kui ka tema lepingupartnerite konfidentsiaalset teavet. Siinkohal ei oma olulist tähtsust asjaolu, et Tüüptingimustes ei olnud otseselt nõuet esitada andmed iga konkreetsete tootja ja/ või mitte müügikohustuse alusel elektrienergiat tarbinud isiku kohta, sest arvestades Eesti elektrienergia sektori suurust ja korraldust ning konkreetsete ostjate võrgupiirkonna iseloomu, ei saa välistada, et selline info võib osutada suhteliselt lihtsalt tuvastatavaks.

Olukorras, kus NEJ kuulub energiakontserni Eesti Energia, kelle struktuuriüksus Energiakaubandus tegutseb ka kogu kontserni huvides, ei ole sellises ulatuses andmete kogumine põhjendatud, arvestades andmete kogumise formaalset eesmärki, milleks oli kontrollida, kas elektrienergiat müüdi sihipäraselt suletud turule ja kas sellega korvati võrgukadusid. Tüüptingimuste kõne all olevate punktidega kogus NEJ lisaks suletud turu kohta käivatele andmetele ka olulises mahus avatud turu puudutavaid andmeid. Nii EE kontserni koosseisu kuuluv NEJ kui ka EE oma struktuuriüksuste kaudu konkureerib teiste turuosalistega elektrienergia tootmisel, -müügil ja bilansihalduriteenuste osutamisel. Konkurentsiamet rõhutab, et samadel kaubaturgudel tegutsevate ettevõtjate äritegevust puudutavate andmete kogumine konkurendi poolt võib konkurentsiolekorda tervikuna ja konkreetsete ettevõtjate konkurentsivõimet oluliselt kahjustada.

Nagu oli märgitud käeoleva otsuse punkti 5.2 alapunktis b, on juba 27.02.2010.a jõustunud EITS-i § 75 lg-te 5¹ ja 5² alusel kehtestatud kord võrguettevõtjate või nende nimetatud müüjate poolt riiklikult reguleeritud hinnaga elektrienergia sihipärase kasutamise

kontrollimise kohta, samuti kompensatsiooni suurus tootjale enam ostetud elektrienergia eest. Tootja avalduse alusel teostab vastavasisulist kontrolli Konkurentsiamet.

Seetõttu ei saa Konkurentsiamet pidada NEJ tegevust Tüüptingimuste punktis 7.9 nimetatud üksikasjalike andmete kogumisel õigustatuks ning vajalikuks meetmeks oma äriliste huvide kaitsmisel ning vastava sisuga tingimuste dikteerimist oma ostjatele, kes võivad ka samaaegselt olla NEJ-ga samasse kontserni kuuluva ettevõtja konkurentideks, saab lugeda ebaõiglase äritingimuse kehtestamiseks.

Haldusmenetluse käigus otsustas NEJ muuta ka kõnealuseid tüüptingimusi ning kõrvaldas alates 01.09.2010.a kehtivatest Tüüptingimustest kõnesoleva punktist 7.9 alampunktid 7.9.2 – 7.9.4, jättes sisse üksnes ostja kohustuse esitada müüjale andmed kauplemisperioodide kaupa kalendrikuu jooksul müügikohustuse täitmiseks ja/või võrgukadude korvamiseks müüdnud ja/või kasutatud elektrienergia koguste (kWh) kohta, ehk need kogused, mis kasutati suletud turul.

Kuigi Konkurentsiameti hinnangul olid eelnimetatud Tüüptingimuste alampunktid 7.9.2 – 7.9.4 oma sisult siiski ebaõiglased ning selliste tingimuste seadmine oli käsitletav ebaõiglase äritingimuse kehtestamisega KonkS § 16 punkti 1 tähenduses, ei ole seoses vastavate tingimuste kehtetuks tunnistamisega vajadust antud rikkumise osas NEJ-le ettekirjutust teha ega menetlust jätkata.

5. Menetluse lõpetamine

Haldusmenetluse jooksul on NEJ teinud muudatused Tüüptingimustesse ning alates 1.09.2010.a kehtivates tingimustes ei ole enam BEP-i 7.09.2009.a kaebuse aluseks olevaid punkte 5.1.2.1 ja 7.9.2 – 7.9.4, mis Konkurentsiameti hinnangul olid vastuolus konkurentsiseadusega. Sellest tulenevalt on ära langenud vajadus NEJ-le KonkS § 16 p1 rikkumise osas ettekirjutuse tegemiseks tüüptingimuste muutmise nõudes ning vastavalt haldusmenetluse seaduse § 43 lg 2 tuleb menetlus lõpetada NEJ-le ettekirjutust tegemata. Tüüptingimuste punkti 3.1.1 osas lõpetatakse menetlus seoses konkurentsiseaduse rikkumise tunnuste puudumisega.

Lähtudes eeltoodust ja juhindudes konkurentsiseaduse § 63⁴ lg 1 punktist 1 ja haldusmenetluse seaduse § 43 lõikest 2 otsustan:

lõpetada 07.09.2009.a Baltic Energy Partners OÜ kaebuse alusel alanud haldusmenetluse Eesti Energia Narva Elektrijaamad AS-ile ettekirjutust tegemata.

Käesoleva otsuse peale võib esitada haldusmenetluse seaduses sätestatud korras vaide Konkurentsiameti peadirektorile või kaebuse Tallinna Halduskohtule 30 päeva jooksul otsuse teadasaamise päevast.

Märt Ots
Peadirektor

Ärakiri on Konkurentsiameti 16.03.2011 otsuse nr 5.1-5/11-003 originaaliga samane. Ärakirjas on ärisaladuseks loetud teabe asemel tähis [...].

Anna Mazur, Konkurentsiameti järelevalveosakonna nõunik

